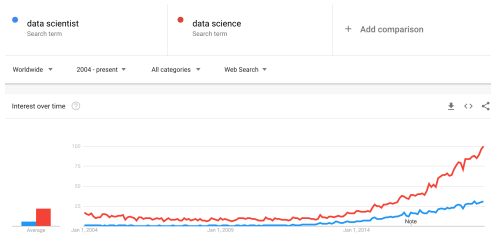

Uvod

Analiza podatkov

- Potrebe po *podatkovnih analitikih* (podatkovni inženir, ang. data scientist) strmo naraščajo

Kdo rabi podatkovne analitike?

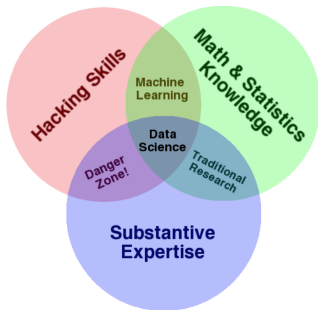
- ▶ Finančni sektor (banke, zavarovalnice, fintech, ...)
- ▶ Nova hitro rastoča start-up podjetja temelječa na informacijskih rešitvah:
  - ▶ deljena ekonomija: Uber, Airbnb, ...
  - ▶ spletni marketing: Google, Facebook, ...
  - ▶ internet stvari, velika podatkovja, mobilne aplikacije, veriženje blokov, ...
- ▶ Podatkovno-krmiljena podjetja (ang. data driven), digitalna transformacija, ...
- ▶ AI - umetna inteligenca, strojno učenje

Kaj delajo podatkovni analitiki?

- ▶ Postavljajo cilje, izzive, hipoteze
- ▶ Definirajo vrste potrebnih podatkov
- ▶ Ugotavljajo, kakšne podatke lahko dobijo
- ▶ Pridobivajo podatke
- ▶ Čistijo podatke
- ▶ Izvajajo raziskovalne analize (ang. exploratory analysis)
- ▶ Sestavljajo predikcijske modele
- ▶ Interpretirajo rezultate
- ▶ Kritično vrednotijo rezultate
- ▶ Iz rezultatov potegnejo zaključke in jih ustrezno zapišejo
- ▶ Poskrbijo za ponovljivost analiz (dokumentacija, koda, verzije, ...)
- ▶ Objavijo rezultate in jih distribuirajo

Kompetence podatkovnih analitikov

- ▶ Dobro poznavanje domene raziskav
- ▶ Dobro poznavanje matematike in statistike
- ▶ Dobro poznavanje programerskih veščin (t.i. hackerski duh)
- ▶

- <http://drewconway.com>

Orodja in ponovljive analize

- ▶ Github (github.com), GIT - shranjevanje verzij kode in podatkov
- ▶ R - programski jezik
- ▶ RStudio - razvojno okolje, programiranje, dokumentiranje
  - ▶ različni paketi v R za analizo in vizualizacijo podatkov
  - ▶ RMarkdown - dokumentiranje in izdelava prezentacij
  - ▶ Shiny - izdelava interaktivnih aplikacij

Programski jezik R

- ▶ Odprtokodna rešitev, prosto dostopen
- ▶ Ponuja obsežno množico orodij za podporo vsem nalogam podatkovne analize
- ▶ RStudio - eno izmed najboljših razvojnih okolij za podatkovno analitiko
- ▶ Velika skupnost, ki ga podpira
- ▶ Dober sistem paketov
- ▶ Alternative: npr. Python in knjižnica Pandas.
- ▶ Lahko si ga predstavljamo kot programsko varianto orodij za obdelavo razpredelnic, kot je Excel

Namestitev R + RStudio

- ▶ Osnovno okolje (RConsole): <https://www.r-project.org/>
- ▶ RStudio: <https://www.rstudio.com/>
  - ▶ konzola z ukazno vrstico (podobno kot IDLE v Pythonu)
  - ▶ projektno okolje (pregled datotek, naloženih spremenljiv, upravljanje paketov, ...)

Osnovni podatkovni tipi

- ▶ Vsak podatkovni objekt, ki ga lahko priredimo v spremenljivko ima tip (razred)
- ▶ `character` - nizi ("To je besedilo", 'to je niz')
- ▶ `numeric` - realna števila (1.2, -3.55, 1.1e-3)
- ▶ `integer` - cela števila (1, -20)
- ▶ `complex` - kompleksna števila (2 + 3i)
- ▶ `logical` - logične vrednosti (TRUE, FALSE)

Sestavljeni podatkovni tipi

- ▶ `vector` - vektorji so tabele (tabelarični sezname) objektov istega osnovnega tipa
- ▶ Minimalni uporabni objekti so vektorji
- ▶ Tudi če vnesemo število 1, je to vektor tipa `numeric` dolžine 1
- ▶ Izpeljanke tipa `vector`
  - ▶ `matrix` - matrike, vektorji s podanim razbitjem po vrsticah
  - ▶ `array` - večdimenzionalne matrike/tabele
  - ▶ `factor` - vektorji kategoričnih spremenljivk (omejen nabor vrednosti)

Sestavljeni podatkovni tipi

- ▶ `list` - sezname lahko vsebujejo objekte različnih podatkovnih tipov
- ▶ `data.frame` - razpredelnice - dvo-dimenzionalne podatkovne tabele s poimenovanimi stolpci kot vektorji (standardna oblika podatkov za izvajanje analiz)

Osnovni objekti in izpis

```
> a <- 1      # <- prireditveni operator, lahko uporabimo tudi =  
> class(a)    # izpis tipa objekta  
[1] "numeric"
```

```
> b = 1L      # eksplicitna zahteva vnosa celega števila  
> class(b)  
[1] "integer"
```



```
> niz <- "To je niz"  # Niz navedemo v dvojnih navednicah
```



```
> niz          # Automatični izpis vsebine  
[1] "To je niz"
```



```
> print(niz)    # Zahtevan izpis vsebine  
[1] "To je niz"
```

Prirejanje in spremenljivke

```
> TRUE -> c      # Prirejamo lahko tudi v drugo stran  
> class(c)  
[1] "logical"
```

```
> d <- x <- 2 + 3i  # Prirejamo lahko tudi zaporedoma  
> class(x)  
[1] "complex"  
> d  
[1] 2+3i
```

```
> rm(d)    # Brisanje spremenljivk  
> d  
Error: object 'd' not found
```

```
> 2*(a <- 1.23)    # Prireditve v oklepajih vrne rezultat  
[1] 2.46
```

```
> A          # R loči velike in male črke  
Error: object 'A' not found
```

Prirejanje in spremenljivke

- ▶ imena spremenljivk: zaporedja črk, števk, pik in podčrtajev
- ▶ rezervirane besede (npr. `if`, `while`, `NULL`, `Inf` ...)
- ▶ operatorji prirejanja (`<-`, `->`, `=`)
- ▶ prirejanje je imenovanje objektov v danem okolju (`environment`)
- ▶ `objects()` in `ls()` za izpis objektov po imenih v okolju (izpis spremenljivk)
- ▶ `rm(...)` brisanje poimenovanj in objektov (spremenljivk) v okolju

Vektorji

- ▶ V zgornjih primerih je bil rezultat vedno podan kot vektor (oblike `[1] ...`)

```
> 10  
[1] 10
```

```
> (v <- 1:20)    # prireditve z izpisom  
[1]  1  2  3  4  5  6  7  8  9 10 11 12 13 14 15 16  
[17] 17 18 19 20
```

Vektorji

- ▶ Z operatorjem dvopičje (:) ustvarimo vektor zaporednih števil
- ▶ Z zapisom v oklepajih dosežemo prireditev in izpis
- ▶ Izpis:
  - ▶ V oglatih oklepajih je naveden indeks začetnega člena v vrstici
  - ▶ Indeksiranje (številčenje) poteka od 1 dalje (v Pythonu od 0 dalje)

```
> 5:2
```

```
[1] 5 4 3 2
```


Vektorji

- ▶ S funkcijo `c(...)` sestavljamo vektorje (ang. concatenate)

```
> c(10, 12, 5)    # konstrukcija vektorja iz števil  
[1] 10 12 5
```

```
> v <- c(2, 3, 4)  
> c(1, v, 5)      # združevanje vektorjev  
[1] 10 12 5
```

- ▶ eno število (en element) je že vektor

Tipi in pretvarjanje

- ▶ Osnovni podatkovni tipi so vedno zapakirani v vektorje

```
> x <- 1:5
> class(x)
[1] "integer"
> is.numeric(x)  # ali je 'x' tipa 'numeric'?
[1] TRUE
> is.character(x) # ali je 'x' tipa 'character'?
[1] FALSE
```

- ▶ Funkcije oblike `is.tip(...)` služijo za preverjanje tipa
- ▶ Pozor: pika je sestavni del imena funkcije (ni operator kot pri Pythonu)

```
> as.logical(x)      # pretvorba v vektor logičnih vrednosti
[1] TRUE TRUE TRUE TRUE TRUE
> as.character(x)    # pretvorba v vektor nizov
[1] "1" "2" "3" "4" "5"
```

Tipi in pretvarjanje

- ▶ Funkcije oblike `as.tip(...)` služijo za pretvarjanje med tipi
- ▶ Implicitne pretvorbe se zgodijo, ko pri ustvarjanju vektorjev mešamo tipe in je možno vse elemente pretvoriti v enoten tip

```
> c(1.3, "a")  # implicitna pretvorba v vektor nizov  
[1] "1.3" "a"  
  
> c(TRUE, 5)   # implicitna pretvorba v vektor števil  
[1] 1 5  
  
> c("a", "TRUE") # implicitna pretvorba v vektor nizov  
[1] "a"      "TRUE"
```

Tipi in pretvarjanje

- ▶ Nesmiselne pretvorbe vrnejo NA (oznaka za manjkajočo vrednost)

```
> as.numeric(c("a", "b"))
```

```
[1] NA NA
```

Warning message:

NAs introduced by coercion

```
> as.logical(c("a", "b"))
```

```
[1] NA NA
```

Ustvarjanje vektorjev

► Funkcija `vector(...)`

```
> vector("numeric", length=10)
[1] 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0
```

► Funkcije `tip(...)`

```
> integer(10)
[1] 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0
> character(5)
[1] "" "" "" "" ""
```

Ustvarjanje vektorjev

- ▶ `seq(n,m,k)` - vektor z vrednostmi od `n` do `m` s korakom `k`

```
> seq(0.75, 1.4, 0.1)
[1] 0.75 0.85 0.95 1.05 1.15 1.25 1.35
```

- ▶ `rep(v,k)` - vektor s `k` ponovitvami vektorja `v`

```
> rep(c(1, 2, 3), 3)
[1] 1 2 3 1 2 3 1 2 3
```

Logične vrednosti

- ▶ TRUE, FALSE in NA
- ▶ Operatorji negacija (!), konjunkcija (& oz. &&) ter disjunkcija (| oz. ||)

```
> !TRUE
[1] FALSE
> FALSE || TRUE
[1] TRUE
> NA | TRUE
[1] TRUE
```

- ▶ Primerjave vračajo logične vrednosti (<, >, <=, >=, ==, !=)

```
> 1 != 2    # ali je 1 različno od 2
[1] TRUE
> 10 > 5.5  # ali je 10 strogo večje od 5.5
[1] TRUE
```

Logične vrednosti

- Predikati oblike `is.nekaj` vračajo logične vrednosti

```
> is.integer(1)      # ali je 1 celo število?  
[1] FALSE  
> is.finite(20)      # ali je 20 končna vrednost  
[1] TRUE  
> is.finite(Inf)     # 'Inf' predstavlja pozitivno neskončno  
[1] FALSE
```


Inf in NaN

```
> 1/0      # deljenje 1 z 0 vrne neskončnost  
[1] Inf
```

```
> 10/Inf   # deljenje z 0 vrne 0  
[1] 0
```

```
> Inf-Inf  # rezultat ni definiran (ni število)  
[1] NaN
```

```
> sqrt(-1)  
[1] NaN  
Warning message:  
In sqrt(-1) : NaNs produced
```

```
> 0/0  
[1] NaN
```

Operacije na vektorjih

- ▶ Klasične aritmetične operacije $+$, $-$, $*$, $/$, $\% \%$, ...
- ▶ Krožno dopolnjevanje

```
> c(1,2) + c(3,4)    # seštevanje po komponentah  
[1] 4 6
```

```
> 1:6 + c(1,2)      # drugi vektor je prekratek -> krožno dopolnjevanje  
[1] 2 4 4 6 6 8
```

```
> 1:10 %% 3         # operator 'ostanek', krožno dopolnjevanje  
[1] 1 2 0 1 2 0 1 2 0 1
```

Operacije na vektorjih

```
> 1:5 * c(2, 3)
```

```
Warning message:
```

```
In 1:5 * c(2, 3) :
```

```
longer object length is not a multiple of shorter object
```

- ▶ Element na indeksu. Operator `[[ ]]`

```
> v <- c("a", "b", "c", "d", "e")
```

```
> v[[3]]      # element na mestu 3
```

```
[1] "c"
```

- ▶ PAZI: indeksi se v R štejejo od 1 dalje (ne od 0)!

Operacije na vektorjih

- ▶ Podzaporedja. Operator []

```
> v[c(3,4)]    # podzaporedje iz 3. in 4. člena  
[1] "c" "d"
```

- ▶ Negativni indeksi povejo, katere člene odstranimo

```
> v[c(-1,-5)]  # odstrani 1. in 5. člena  
[1] "b" "c" "d"
```

- ▶ Logični indeksi (logične maske - TRUE - ostane, FALSE - odpade)

```
> v[c(TRUE, FALSE)]  # lihi elementi (krožno dopolnjevanje)  
[1] "a" "c" "e"
```

Atributi

- ▶ Vektorju lahko nastavimo attribute
- ▶ Atributi se obnašajo podobno kot atributi pri objektno orientiranem programiranju

```
> v <- 1:6
> attr(v, "nekaj") <- c(1,2)    # prirejanje atributa 'nekaj'
> attr(v, "drugi") <- "Drugi"
> v
[1] 1 2 3 4 5 6
attr(,"nekaj")
[1] 1 2
attr(,"drugi")
[1] "Drugi"
```

Atributi

```
> attributes(v)      # seznam atributov
```

```
$nekaj
```

```
[1] 1 2
```

```
$drugi
```

```
[1] "Drugi"
```

```
> attributes(v)[[2]]  # drugi atribut iz seznama
```

```
[1] "Drugi"
```

Atribut names

- Poseben atribut names - poimenovanje komponent

```
> v <- c(a=1, b=2, 3)  # poimenovanje komponent vektorja
```

```
> v
```

```
a b
```

```
1 2 3
```

```
> attributes(v)
```

```
$names
```

```
[1] "a" "b" ""
```

Atribut names

```
> v <- c(10, 20)
> names(v) <- c("prvi", "drugi")
> v
  prvi drugi
   10    20
```

- Uporaba pri sklicu na komponente

```
> v[["a"]] # element poimenovan 'a'
[1] 1
```

```
> v[c("a", "b")] # podzaporedje dobljeno preko imen komponent
a b
1 2
```


Faktorji

- ▶ Faktorji so vektorji z omejenim naborom vrednosti
- ▶ Uporabljajo se za kategorične spremenljivke (npr. spol M/Ž, krvna skupina, ...)

```
> v <- c("a", "b", "b", "a")  
> f <- factor(v)      # ustvarjanje faktorja iz nabora kompon  
> f  
[1] a b b a  
Levels: a b  
> class(f)  
[1] "factor"
```

Faktorji

► Reprezentacija:

```
> capture.output(dput(factor(v)))  
[1] "structure(c(1L, 2L, 2L, 1L), .Label = c(\"a\", \"b\"))"  
  
> f <- structure(c(1L, 2L, 2L, 1L), .Label = c("a", "b"), c  
> attributes(f)  
$levels  
[1] "a" "b"  
$class  
[1] "factor"
```

Matrike

- Matrika je vektor z dodatnim atributom dim

```
> a <- matrix(1:6, ncol = 3, nrow = 2)
```

```
> a
```

	[,1]	[,2]	[,3]
[1,]	1	3	5
[2,]	2	4	6

```
> attributes(a)
```

```
$dim
```

```
[1] 2 3
```

```
> class(a)
```

```
[1] "matrix"
```

Matrike

```
> v <- 1:6
> class(v)
[1] "integer"
> attr(v, "dim") <- c(2,3)  # pretvorba vektorja v matriko
> v
      [,1] [,2] [,3]
[1,]    1    3    5
[2,]    2    4    6
> class(v)
[1] "matrix"
```

- ▶ Matriko lahko sestavimo tudi takole

```
> a <- structure(1:6, dim=c(2,3))  # "surovo" sestavljanje
> class(a)
[1] "matrix"
```

Matrike in več dimensionalne tabele

▶ Večdimenzionalna tabela

```
> b <- array(1:12, c(2, 3, 2))           # večdimenzionalna tabela
> b
, , 1
      [,1] [,2] [,3]
[1,]    1    3    5
[2,]    2    4    6
, , 2
      [,1] [,2] [,3]
[1,]    7    9   11
[2,]    8   10   12
> class(b)
[1] "array"
```

Matrike in več dimensionalne tabele

- Funkcija `dim(...)` spreminja atribut `dim` na vektorju

```
> dim(b) <- c(2, 6)  # prerazporeditev 2x3x2 dim. tabele v
> b
      [,1] [,2] [,3] [,4] [,5] [,6]
[1,]    1    3    5    7    9   11
[2,]    2    4    6    8   10   12
> class(b)
[1] "matrix"
```

- Razne dimenzije

```
> length(b)      # dolžina vektorja
[1] 12
> nrow(b)         # število vrstic
[1] 2
> ncol(b)         # število stolpcev
[1] 6
> dim(b)          # vektor dimenzij
[1] 2 6
```

Poimenovanja vrstic in stolpcev, indeksi

```
> rownames(b) <- c(1,2)
```

```
> b
```

	[,1]	[,2]	[,3]	[,4]	[,5]	[,6]
1	1	3	5	7	9	11
2	2	4	6	8	10	12

```
> colnames(b) <- c("prvi", "drugi", "tretji", "četrty", "peti", "šesti")
```

```
> b
```

	prvi	drugi	tretji	četrty	peti	šesti
1	1	3	5	7	9	11
2	2	4	6	8	10	12

```
>
```

Poimenovanja vrstic in stolpcev, indeksi

```
> b[2,3] # Dostop do elementov na indeksih  
[1] 6
```

- ▶ Vektorji, matrike, faktorji in večdimenzionalne tabele so vektorji z dodatnimi atributi, ki jih R in njegove funkcije ustrezno intepretirajo

Seznami

- ▶ Zaporedja objektov različnih tipov (kot v Pythonu)

```
> list("a", 1)
[[1]]
[1] "a"
[[2]]
[1] 1
```

Seznami

- ▶ Elementi seznama so lahko poimenovani

```
> seznam <- list(prvi="a", drugi=1)
$prvi
[1] "a"
$drugi
[1] 1
```

- ▶ Do elementov dostopamo z dvojnim oglatim oklepajem ali preko imena

```
> seznam[[1]]
[1] "a"
> seznam$drugi
[1] 1
```

Razpredelnice

- ▶ Uporabljajo se za shranjevanje tabelarnih podatkov (npr. kot v Excelu)
- ▶ So poseben primer seznama - vsak element seznama je poimenovan stolpec

```
> placila <- data.frame(Ime=c("Janez", "Anja", "Francelj"))
```

```
> placila
```

	Ime	Izplacilo
1	Janez	100
2	Anja	120
3	Francelj	90

- ▶ Poseben atribut `row.names`

Razpredelnice

```
> row.names(placila) <- c("prvo", "drugo", "tretje")  
> placila
```

	Ime	Izplacilo
prvo	Janez	100
drugo	Anja	120
tretje	Francelj	90

- Preberemo jih lahko iz npr. formata CSV, ki ga lahko dobimo iz Excela (funkcije `read.csv(...)`, `read.csv2(...)`, `read.table(...)`)

Sestavljeni izrazi

- ▶ Sestavljen izraz je zaporedje izrazov ločenih s podpičji v zavutih oklepajih, ki se izvedejo
- ▶ Rezultat zaporedja je vrednost zadnjega izraza (če ni za njim podpičja)

```
> {a <- 1; b <- 2 + a; a + b}  
[1] 4
```

- ▶ Sestavljene izraze uporabljamo podobno kot pri Pythonu zamikanje (bloki), tipično pri krmilnih stavkih, zankah in funkcijah

Pogojni stavek (if)

```
> a <- 1
> if (a > 0) print("večji")
[1] "večji"
> if (a == 5) print("Je pet.") else print("Ni pet")
[1] "Ni pet"
```

- ▶ Pogoj je vedno v oklepaju za if, else pa ni obvezen
- ▶ Namesto zamikanja uporabljamo bloke

```
> a <- 1
> if (a < 3) {a <- a + 1; a <- a + 1; print("Morda pa je zdaj 3")}
[1] "Morda pa je zdaj 3"
```

Pogojni stavek (if)

- ▶ Pri R zamikanje ni pomembno - imamo sestavljene izraze (oz. bloke), ki jih lahko lepo razpišemo čez več vrstic.
- ▶ Vseeno zamikamo, da je koda bolj pregledna. Npr. v urejevalniku zapišemo:
- ▶

```
if (a < 3) {  
  a <- a + 1;  
  a <- a + 1;  
  print("Morda pa je zdaj čez tri ...")  
}
```

Zanka while in repeat

- ▶ Zanka while se obnaša enako kot v Pythonu


```
> i <- 0
> while (i < 3) {print(i); i <- i + 1}
[1] 0
[1] 1
[1] 2
```

- ▶ Zanka repeat je neskončna zanka. Prekinemo jo lahko z break


```
> i <- 0
> repeat {print(i); i <- i + 1; if (i > 2) break}
[1] 0
[1] 1
[1] 2
```


Funkcije

- ▶ Sestavimo jih na naslednji način

```
> f <- function(a) {a*a}  
> f(3)  
[1] 9
```

- ▶ Primer rekurzije

```
> gcd <- function(a, b) {if(b == 0) abs(a) else gcd(b, a %%% b)}  
> gcd(12, 15)  
[1] 3
```

- ▶ V funkciji lahko s klicem funkcije `return(...)` eksplicitno vrnemo vrednost in zaključimo funkcijo

```
gcd <- function(a, b) { if(b == 0) return(abs(a)) else return(gcd(b, a %%% b)) }  
> gcd(12, 15)  
[1] 3
```

Funkcije

- ▶ Definicije lastnih operatorjev

```
> "%m%" <- function(a,b) min(a,b)
> 3 %m% 4
[1] 3
```

- ▶ Podobno kot pri Pythonu so spremenljivke definirane v funkciji lokalne in so definirane samo v lokalnem okolju funkcije
- ▶ Zunanje spremenljivke (globalno okolje) lahko beremo v funkciji, v njih pa lahko pišemo s pomočjo operatorja <<-
- ▶ Funkcijo (oz. program) lahko v tekstovnem urejevalniku napišemo in datoteko naložimo s pomočjo ukaza source(pot)
- ▶ Nastavljanje delovnega področja (Session -> Set working directory)

```
> setcwd("/Users/alien")
```

```
> getwd()
[1] "/Users/alien"
```

Funkcije

- ▶ Funkcije so tudi objekti (shranimo jih v spremenljivke in jim tako dodelimo ime)
- ▶ Zato jih lahko podajamo kot parametre, vračamo, gnezdimo, ...
- ▶ Funkcije imajo lahko pozicijske argumente in poimenovane parametre
- ▶ Ujemanje argumentov in parametrov je malce drugače kot pri Pythonu:
- ▶ Najprej se določijo poimenovani parametri
- ▶ Potem se nepoimenovane argumente obravnavava po vrstnem redu pojavitve
- ▶ Argument “tri pikice” (...) pomeni zaporedje nekih argumentov. Tipično “tri pikice” predamo kot prvi ali zadnji argument v klicu neke notranje funkcije.